

Magyar nyelv

11

a középiskolák számára

M◀▶**ZAIK**

Fráter Adrienne

Magyar nyelv

a középiskolák számára

11

Ötödik kiadás

Mozaik Kiadó – Szeged, 2019

nyelv és társadalom

7

retorika

39

A szöveg előrehaladásának alapja az okozati összefüggések bemutatása, a szöveg főközpontjában kifejezett állítás bizonyítása érvekkel. Az érvek mellett a szöveg állításainak alátámasztására a hallgató meggyőző szövegek cikke mellett az érzelmkifejezés, az együtt gondolkodásra, cselekvésre szólítás is megjelenik benne. A beszóló gyakran használ a hatást, felkiáltást, kérdést, valamint meggyőző szövegek az előzetes meggyőző szövegek cikke mellett az érzelmkifejezés, az együtt gondolkodásra, cselekvésre szólítás is megjelenik benne. A beszóló gyakran használ a hatást, felkiáltást, kérdést, valamint meggyőző szövegek az előzetes meggyőző szövegek cikke mellett az érzelmkifejezés, az együtt gondolkodásra, cselekvésre szólítás is megjelenik benne.

... a szóhasználat és a...
... vésbő igényes, gyakori a...
... lekszavak, divatszavak, indulatszavak, sokszor...
... lata. A mondatok egyszerűbbek és sokszor...
... nyosak a mondatok pedig egyszerűbbek és sokszor...
... A spontán szövegekben mindig egy-egy kommunikációs funkcióval találkozhatunk, ezért az...
... szövegtípusok a résztvevők száma szer...
... Szövegtípusok a résztvevők száma szer...
... Aszerint hogy a kommunikáció egyirányú v...
... kértől a hallgatóhoz, megkülönböztethet...
... és a hallgatóhoz, megkülönböztethet...
... SZÖVEGTÍPUSOK (pl. előad...
... beszámoló, törté...
... egyirányú: ...

KEDVES DIÁKOK!

A 11. évfolyamon tovább bővülnek nyelvtani ismereteitek. Míg tavaly elsősorban jelentéstani és stilisztikai ismeretekkel foglalkoztatok, ebben az évben a hangsúly a nyelv társadalmi szerepére kerül.

Az első fejezetben megismerhetitek a magyar nyelv rétegződését, valamint a kisebb-nagyobb közösségekre jellemző nyelvváltozatokat és a magyar nyelvjárásokat. E fejezetből tudhattok meg többet nyelvünk helyzetéről Magyarországon és a határainkon túl, illetve a nemzetiségek nyelvhasználatáról.

A retorika fejezet a nyilvánosságnak szóló szövegekkel foglalkozik. Elméleti és gyakorlati segítséget nyújt a szóbeli-írásbeli retorikai szövegek megalkotásához, hogy gondolataitokat logikus és közérthető módon fejthessétek ki. Emellett megismerhetitek a sikeres érvelés menetét és az érvtípusokat, amelyek hozzásegítenek benneteket ahhoz, hogy egy vitában álláspontotokat eredményesen megvédhessétek. Ezenkívül a hibás vagy félrevezető érvtípusokról is tanulhattok, amelyek megismerésével tudatosabb médiahasználóvá válhattok.

A könyv két fejezetének leckéi hasonló módon épülnek fel:

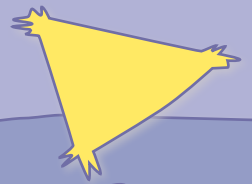
1. A felvezető, ráhangoló feladatok a már tanult ismereteket elevenítik fel.
2. Az anyanyelvi ismereteket tárgyaló részben
  - a legfontosabb fogalmakat, meghatározásokat vastag betűvel, illetve sárga háttérrel emeltük ki;
  - a hatékony tanulást, megértést segítik a színes keretekben megjelenő táblázatok, ábrák;
  - a lecke témájához kapcsolódó érdekességek színesítik, gazdagítják a tanultakat.
3. A gyakorló feladatok az ismeretek elmélyítésén túl a nyelvi leleményesség, az önkifejezés fejlesztését segítik. A közösen, csoportban és párban elvégzendő feladatok alkalmat nyújtanak a társakkal való együttműködésre.

Az egyes témaköröket összefoglaló oldal zárja. Az emelt szintű érettségihez szükséges ismereteket külön oldalon találjátok. A tankönyv végén kapott helyet az új szakszavak jegyzéke. A könyvben *-gal jelöltük meg azokat a fogalmakat, amelyek a középszintű érettségi követelményrendszerében szerepelnek, **-gal pedig azokat, amelyek az emelt szintű érettségiében.

Remélem, a nyelvtanórák mellett, hogy sok hasznos ismerettel gyarapítják tudásotokat, szórakoztatóak és érdekesek is lesznek számotokra!

Sok sikert kíván:

A szerző

retorika

A nyilvános megszólalás sokak számára nehéz feladat, míg mások látszólag könnyedén képesek lekötöni hallgatóságukat előadásukkal, vagy hatékonyan tudnappokban is hasznos, hiszen egy vita vagy egy iskolai felelés során retorikai képességeink nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy sikeresen meggyőzzük hallgatóságunkat.

A retorikai eszközökkel azonban vissza is lehet élni, ezért hasznos felismerni azokat a manipulációs technikákat, amelyekkel befolyásolni akarnak bennünket.

E fejezetből megtudhatjátok, hogyan építsetek fel egy elemző-meggyőző szöveget, gyakorlati tanácsokat kaptok a hatásos érveléshez, és megismerhetitek a leggyakoribb befolyásolási technikákat.

Osszátok meg egymással személyes tapasztalataitokat: életetek mely területein van szükségetek jó előadói készségre! Példákat is hozzatok!

A retorika fogalma. Retorika és kommunikáció

1 Milyen szavak, kifejezések jutnak eszetekbe a szónoklás szóról? Készítsetek fürtábrát, melyben csoportosítjátok ismereteiteket!

2 Alkossatok párokat! Gyűjtsetek olyan szituációkat, melyekben szükségetek van arra, hogy összefüggően és választékosan fejtsétek ki a mondandótokat!

3 Nézd meg a képeken látható szónokokat! Ki tűnik számodra a leginkább meggyőzőnek, és ki tűnik a legkevésbé annak? Indokold a választ!

4 Képzeljétek el, hogy meg kell szólalnotok a következő szituációk valamelyikében! Mi mindent vesztek figyelembe a megszólalás előtt? Mire ügyeltek gondolataitok megfogalmazásánál? Vitassátok meg!

- Egy rossz jegyről kell beszámolnod valamelyik szülődnek.
- Kistestvéred a zsilipek működéséről kérdez.
- Barátnőd moziba szeretne menni, te viszont az egyik ismerősöd házába.
- A tanár be akarja írni, hogy elkéstél, pedig nem te tehetsz róla.
- Diákönkormányzati képviselőként meg akarod győzni az iskola vezetését arról, hogy vegyenek a diákságnak egy fénymásolót.
- Felkérik arra, hogy az évnyitón te köszöntsd a 9. évfolyam diákjait.
- Nővéred papagáját véletlenül kiengedted az ablakon, mialatt ő táborban volt.
- Osztályfőnököd szeretné meggyőzni arról, hogy menjetek el kirándulni.
- A tanár el akarja venni a dolgozatodat, mert szerinte puskáztál.

A retorika fogalma

A **retorikával*** (magyarul szónoklattannal), azaz a **meggyőző szövegek alkotásának és előadásának tudományával** az ókorban foglalkoztak először. Az athéni demokráciában az állampolgároknak lehetőségük volt a szabad politikai eszmecserére a népgyűlésen, illetve vád- és védőbeszéd előadására a bíróságon, ezért a rábeszélő szándékú, ékes stílusú nyilvános megszólalás művészete kiemelt szerepet kapott az ógörög társadalomban. A retorika tudományának alapjait többek között a görög Arisztotelész és a római Cicero fektette le írásaiban. A középkortól kezdve a szónoklattan az iskolai tantárgyak között is megjelent.

A klasszikus retorika elsősorban szóbeli megszólalásokkal, azaz **politikai, bírósági, egyházi és ünnepi szónoklatokkal*** foglalkozott. Ma sokkal tágabb értelemben használjuk a kifejezést, és a szóbeliek mellett írásbeli szövegtípusokat is ide sorolunk.

**A retorika ma a logikus gondolkodás, az önkifejezés és a kulturált meggyőzés tudománya. Minden olyan nyilvánosság-
nak szóló írásbeli és szóbeli megszólalással foglalkozik, melynek célja gondolat átadása, a partner meggyőzése.**

A retorikai szövegek típusai és társadalmi színterei

Az elsősorban szóbeli szövegekkel foglalkozó klasszikus retorika három nagy beszédtypust különböztetett meg.

- A **tanácskozó beszédek** egy jelenség hasznos vagy káros voltát taglalják, és a döntések meghozatalában segítenek. Ide tartoznak a politikai és az egyházi beszédek (pl. a parlamenti felszólalás vagy a prédikáció).
- A **törvényszéki beszédek** célja az igazság kiderítése egy múltbeli eseménnyel kapcsolatban (pl. a bíróságon elhangzó vád- és védőbeszéd).
- A **bemutató beszédek** célja egy személy, egy közösség vagy egy tevékenység bemutatása, dicsérete (pl. ünnepi szónoklatok).

Soroljátok fel, mely alkalmakkor hallhattok ünnepi beszédet iskolátokban!

Jellemezzétek a szövegtípust példakkal alátámasztva!

A nyilvános megszólalás lehetőségei és színterei az idők folyamán megváltoztak és kibővültek. A jogi egyenlőségen alapuló modern demokráciában minden állampolgárnak joga van ahhoz, hogy különböző fórumokon (például egy település önkormányzati ülésén vagy a bíróságon) véleményét kifejtse és megvédhesse. A tömegkommunikáció teret nyitott a közérdekű politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális kérdések nyilvánosságra hozatalának és megvitatásának. A legújabb médium, az internet pedig ma már mindenki számára lehetőséget teremt arra, hogy véleményét kinyilváníthassa.

A retorika társadalmi színtereinek bővülése új szóbeli és írásbeli szövegtípusokat teremtett. Ilyen írásbeli retorikai szövegek például az interneten a vitaindító hozzászólások, a kommentek vagy a blogok, a nyomtatott sajtóban a kritika vagy a glossza, az iskolában pedig az érvelő esszé, a műelemzés, az értekezés. Szóbeli szövegtípusok például a nyilvános vagy családi ünnepekkor elhangzó alkalmi beszédek* (pl. avatóbeszéd, iskolai tanévnnyitó, születésnap-i köszöntő); a televízióban, rádióban elhangzó oknyomozó riport vagy tényfeltáró magazinműsor; az iskolában pedig a magyarázat* és a kiselőadás.

A retorikai szövegek kommunikációs célja

A retorikai szövegek az elemző-meggyőző szövegtípusokhoz tartoznak. E szövegekben a tájékoztatás mellett az **érzelemkifejezés és a felhívás** is megjelenik, hiszen céljuk a meggyőzés, a befogadó gondolkodásának és érzelmeinek befolyásolása, megváltoztatása. A befogadóval

való kapcsolatteremtés és az élvezetes, választékos megfogalmazás hatásosabbá teszi a mondanivalót, így a **kapcsolatfenntartó és az esztétikai funkció** is gyakran szerepet kap az ilyen típusú szövegekben.

A retorikai szövegek és a kommunikációs tényezők kapcsolata

Ahhoz, hogy meggyőző szövegeinkkel a megfelelő hatást érhessük el, **tisztában kell lennünk az üzenet átadásának körülményeivel**. A kommunikáció tényezői, azaz az üzenet feladója és befogadója, valamint a beszédhelyzet és a kommunikáló feleket körülvevő valóság lényegesen befolyásolják a mondanivaló megfogalmazásának módját és az üzenet hatásosságát.

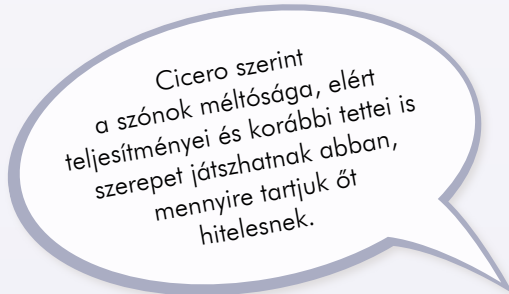
Az alábbiakban azt vizsgáljuk, milyen kapcsolat van a retorikai szövegek és a kommunikációs tényezők között.

A FELADÓ

Az üzenet feladójának **személyisége és tudása** nagymértékben befolyásolja mondanivalójának meggyőző erejét, hitelességét. Ha a megfelelő hatást akarjuk elérni mondanónkkal, érdemes figyelniük a következőkre:

- **Legyünk felkészültek** – ismerjük jól a témát, amiről beszélünk vagy írunk!

- Használjuk ki jól a nyelv adta lehetőségeinket: a **mondanivaló logikus és világos felépítése** és a **színes, árnyalt, kifejező nyelvhasználat** elengedhetetlenül fontos ahhoz, hogy a befogadók megértsék és átérezzék a mondanivalónkat!
- **Legyünk hitelesek!** Ha a befogadók azt tapasztalják, hogy hiszünk abban, amiről szólnunk, vagyis a jó szándék vezet minket és elkötelezettek vagyunk a mondanónkban megfogalmazottak iránt, jobban elfogadják érveinket.

- **Szóbeli szövegek** esetében fontos a jó **előadókészség**, hiszen a szónok nem titkolt célja a hallgatóság lenyűgözése. A tiszta és hajlékony hang, a kellemes, illő megjelenés, valamint a testbeszéd tudatos irányítása kifejezőbbé, árnyaltabbá teszi a mondanivalót, és fokozza a hatást.

A RETORIKAI SZÖVEGEK ÉS A KOMMUNIKÁCIÓS TÉNYEZŐK KAPCSOLATA

MILYEN KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT? A beszédhelyzet vizsgálata

KI?

A feladó
• A feladó meggyőző ereje

MIT?

Az üzenet
• A retorikai szövegek felépítése és elkészítésének lépései
• Az érvelés rendje
• A retorikai eszközök használata

KINEK?

A befogadó
• A befogadók figyelembevételének szabályai

MI CÉLBÓL?

Hatás, meggyőzési szándék, manipuláció

A BEFOGADÓ

Az érvelő szövegek a legtöbb esetben tervezettek, megfogalmazásukkor tehát van időnk arra, hogy végiggondoljuk, miről és miért akarjuk meggyőzni a befogadót. Ahhoz, hogy megfelelő hatást érijünk el, **ismernünk kell a célközönséget**: jó, ha tudjuk, milyen korúak, műveltségűek, milyen elvárásaik vannak, valamint hogy mennyire jártasak a témában. Mindezekhez szövegünk megfogalmazásának, hangnemének igazodnia kell.

A szöveg tervezésekor azt is érdemes végiggondolni, **milyen érzelmeket akarunk ébreszteni** a befogadókban. Szóbeli alkalmakkor figyelhetjük a közönség reakcióit is, és ezeket felhasználhatjuk, beépíthetjük az előadásba.

Iskolai szövegművek, például érvelő esszé vagy műelemzés írásakor a szöveg befogadója általában a tanár, tehát a szöveg írójának rá kell tekintettel lennie.

A BESZÉDHELYZET

A jó szövegnek **illenie kell** az alkalomhoz, a **beszédhelyzethez**.

Szóbeli szövegek esetében a beszéd tervezésekor **tisztáznunk kell, milyen körülmények között fogunk beszélni**, hiszen ez is befolyásolhatja a megszólalást. Érdekes tudnunk például, hogy a hallgatóság mennyire ismeri a témát, hány főre számíthatunk, milyen lesz a várható légkör (pl. barátságos, ellenséges vagy közömbös), milyen napszakban és hol lesz a beszéd (pl. egy kisebb szobában, teremben vagy a szabadban).

Az írásbeli retorikai szövegek alkotásakor is figyelembe kell vennünk a beszédhelyzetet: **tudnunk kell, hogy a befogadó hol fog találkozni a szövegünkkel**. Például egy termék reklámja másként jelenik meg egy napilapban, mint egy utcai plakáton, illetve más módon fogalmazunk meg egy környezetvédelemről szóló írást, ha diákújságban jelenik meg, vagy ha érettségi írásbeli feladatként értékelni fogják.

AZ ÜZENET

A hatásos elemző-meggyőző szöveg **felépítésének szabályai vannak**, melyeket figyelembe kell vennünk ahhoz, hogy elérjük vele kommunikációs célunkat. A jó szöveg felépítése világos, jól követhető, logikus. Ok-okozati összefüggésekre

Fogalmazzatok meg, miben különbözne beszédek hangneme, fogalmazásmódja, ha a hallgatóság veletek egykorú, illetve ha középkorú személyekből állna!

épül. Figyelemfelkeltéssel, a mondanivaló felvezetésével kezdődik, ezután érvek és példák következnek a mondanivaló alátámasztására. A szöveg az elmondottak összegzésével és a végkövetkeztetések levonásával zárul.

Az **élénk, szemléletes, hangulatos kifejezőmód** növeli mondanivalónk meggyőző erejét. Jól kiválasztott **érzelmi töltésű szavakkal** (pl. a semleges *szép* helyett a *káprázatos, letaglózó* használata), **változatos mondatfajtákkal** (pl. kérdésekkel, felkiáltásokkal), mondanivalónk **hatásos elrendezésével** (pl. késleltetéssel, fokozással, az ellentétek használatával) nemcsak a befogadó értelmére, hanem érzelmeire is hatni tudunk.

Üzenetünk jelentését a **nem nyelvi kommunikáció eszközeivel** is árnyaljuk. Szóbeli szövegek esetében a **vokális jelzések** (pl. nevetés, hümmögés), a **szövegfonetikai eszközök** (a hanglejtés, a hangsúly, a hangerő, a beszédtempó, a szünet és a hangszín), a **testbeszéd** (elsősorban a gesztusok, a mimika és a testtartás) és a **külső megjelenés** (pl. az öltözék és a hajviselet) is jelentéssel bírnak. Az írásbeli szövegekben az **íráskép** és a **szöveg elrendezése** is üzenetet hordoz.

Kossuth Lajos, a kiváló szónok

Vajon mivel érte el Kossuth Lajos, a magyar történelem legnagyobb hatású szónoka különleges hatását?

Művelt, kitűnő felkészültségű szónok volt, aki mindig alaposan ismerte beszédének tárgyát és a hallgatóságát. Ki tudta számítani a hatást, tudott figyelni a hallgatók reakcióira. Képes volt egyszerre hatni az értelemre és az érzelmekre. Mélyen átérezte azt a helyzetet, amelyben felszólt. Jóvágású férfi volt, és elegáns megjelenésével, választékos öltözködésével azonnal kellemes hatást gyakorolt a hallgatóságra. Mély zengésű, erős hangja a terem minden pontján jól hallható, érthető volt, és a testbeszédet is bravúrosan használta mondanivalója alátámasztására. Nyelvi felkészültsége egészen magas szinten állt: stílusa szenvedélyes és költői, mindemellett világos, könnyen érthető, jól követhető volt, és kitűnően tudott bánni a teljes szónoki eszköztárral.

Nevezetek meg olyan magyar közszereplőket, akiknek retorikai képességei közismertek! Indokoljátok meg választásotokat!

gyakorló feladatok

1

a) Alkossatok csoportokat! Minden csoport válasszon egyet az alábbi szituációk közül! Olvasátok el a kérdéseket, majd vitassátok meg a gondolataitokat!

Szituációk:

- Egy felhívás közlése az iskolarádióban, mely a Vöröskeresztnek szóló adakozásra szólít fel.
- Megjelenés tanúként a rendőrségen egy ismerős lopási ügyében.
- Ünnepi beszéd elmondása egy iskolai ünnepségen.
- Konferálás egy iskolai rendezvényen.
- Felvételi beszélgetés egy diákmunkával kapcsolatban.
- Osztályozóvizsga egy tantárgyból az iskolában.

Kérdések:

- Hogyan öltöznétek fel?
- Hogyan szólítanátok meg a hallgatóságot?
- Milyen hangnemet, stílust használnátok?
- Miről akarnátok meggyőzni a hallgatókat?

b) Írjatok egy rövid jelenetet az egyik szituációhoz, és adjátok elő!

2

- a) Alkossatok párokat! Beszéljétek meg, miért fontos a jó retorikai képesség a felsorolt társadalmi csoportokban!
tanár, diák, szülő, ügyvéd, politikus, igazgató
- b) Válasszatok ki egy csoportot a fentiek közül! Találjátok ki egy szituációt, és írjatok rövid szónoklatot!

Beszéljétek meg, hogy milyen retorikai képességekre van szüksége egy orvosnak!

3

Dönts el az alábbi retorikai szövegekről, hogy tanácskozó, törvénytörési vagy bemutató beszédek-e! Indokold röviden választásodat!

A)

De talán valaki közölte ezt az ellenvetést tehetné: De hát Szókratész, mi is ez a te ügyed? Hogyan keletkeztek rólad e rágalmak? Hiszen ha semmi egyebet nem míveltél volna, mint mások, ha nem cselekedtél volna mást, mint a sokaság, bizonyára nem támadt volna felőled ez a hír és beszéd. Mondd meg hát, mi az okuk, nehogy elhamarkodottan ítéljünk feletted.

(Platón: Szókratész védőbeszéde – Ford.: Devecseri Gábor)

B)

Dicső látvány oly férfiú, ki egy magas célért áldozza fel életét. Legyen az hazája, a becsület vagy vallásos meggyőződése, miért vérét ontá: lelkünk emelkedik a bátornak emlékének, ki erős láncokat s gyöngéd kötéleket, melyekkel az élet szíveinket magához fonja, szét bír szakítani, s lelkét Istenére, nevét a jövőre bízva, a halállal szembeállít, hogy példájából a zsarnok s elnyomott megtanulják, miként van valami e világon, mit leláncolni nem lehet: a bátor, erős meggyőződéstől vezetett férfiakarat.

(Eötvös József: Emlékbeszéd Körösi Csoma Sándor felett)

C)

Az emberi nemzet gyökerét paradicsomban, egyéb vétkekkel együtt, torkossággal férgesítette elsőben az ördög. Mert addig mutogató Éva anyáknak a tilalmas gyümölcs szépségét; addig dicséré gyönyörűséges ízit; addig köszörelé torkát és nyelvét; addig viszkettété gyomrát; addig hitegeté kívánságát és csalogató akaróját, hogy beléharapa a veszett asszony: együtt az almával a pokol horgát elnyelé, az ördögi mérget bészívá, mely az egész emberi nemzetnek fogát megvásolván, keserűségének ártalmas ízit most is szájunkban hagyta.

(Pázmány Péter: Az ételben való dobozódásnak veszedelmes ártalmiról)

4

Nézd meg a képeket! Válaszd ki az egyik szereplőt, majd írd a nevében rövid meggyőző szöveget!

Olvassátok el az alábbi retorikáról szóló szövegeket, majd hasonlítsátok össze őket a táblázat segítségével!

	A) szöveg	B) szöveg	C) szöveg
A retorika (a szónok) feladata, célja a szöveg írója szerint			
A retorika eszközei a cél elérésére a szöveg írója szerint			
Az idézett szövegben található, meggyőzést szolgáló nyelvi eszközök (költői képek, ismétlés, ellentét, párhuzam, fokozás, szónoki kérdések stb.)			

A)

De jegyezd meg: csak a jó gondolat harcolhat jó szóval. Be tudsz-e bizonyítani valamit, ami nem igaz? Csak gyenge elméjűeknek. Rá tudsz-e bírni valamire, ami nem helyes? Csak gyenge jelleműeket. Az igazi szónok nem gyengeelméjű, nem gyenge jellemű hallgatóra számít. Nagy szónok nem lehet hamis ügy szónoka: tudatosan soha. A jó szónok elsősorban igaz ember: vir bonus dicendi peritus – mint a rómaiak mondák. Rossz gondolatból nem eredhet jó szó. Hol találsz annyi nemes gondolatot, emelkedett érzést, mint a nagy szónokokban: Kölcseyben, Eötvösben? Kit ne ragadna rokonszenvre egy Kossuth rajongó lelkesedése, egy Deák józan komolysága? Ezért a nagy szónokok olvasása nagy erkölcsi haszonnal is jár: im ez megint melléktermése a retorikának, amely dús, mint a banánfa, s a szellemi élet egész kertjét elfedik új meg új gyökereket hajtó, új meg új gyümölcsöket hozó ágai.

(Babits Mihály: *Stilisztika és retorika a gimnáziumban*)

B)

A retorika a rend keresése, nyelvi rendszerezés. Akárcsak a klasszikus esztétika¹, az általános rend alapjának az ész, a rációt tekinti: az érvelés a logika eszközeivel történik. Ugyanakkor azonban a beszéd nemcsak az agyat kell, hogy meggyőzze, hanem az érzéseinket is. Ha az ember tökéletes értelmi lény lenne, nem volna szükség sem ékesszólásra, sem költészetre: egy száraz, színtelen szillogizmus² is azonnal meggyőzné. Az ékesszólás tehát az indulatok és érzelmek megfékezését és jó irányba terelését is szolgálja.

¹ a filozófiának a széppel és a művészetek elméletével foglalkozó ága

² szabályos, logikus következtetés

(Kibédi Varga Áron: *Retorika és strukturalizmus*)

C)

A retorika a hatékony kommunikáció lehetőségeinek tudománya. [...] Nemcsak információátadás, hanem a másik ember motiválása, előítéletek és görcsök feloldása, szellemi határok megnyitása és eltörlése, érzelmi gödrök feltöltése és buckák elhordása egymás útjából. A retorika [...] bátorítja a másikat, hogy új módon gondolkodjék, és hatékonyabban cselekedjék. [...] Életáramlás, nem ráerőltetés.

(Bencze Lóránt: *A szó varázsa és válsága*)

6

a) Adjátok elő a következő verset többféleképpen az alábbi szempontok szerint!

- halkan ↔ hangosan
- egyenletes beszédtempóval ↔ változatos beszédtempóval
- érzelmeikkel teli hangon ↔ érzelemmentesen
- a testbeszéd eszközeinek felhasználásával ↔ szinte mozdulatlanul

Lackfi János: Apám kakasa

Ej, mi a szösz, kakas szaki,
csak nem a szobában lakik?
Megzakkant tán az öregem,
s beengedi ide nekem?

Ide repül, oda kotor,
tele önnel minden bokor,
bár nincs is bokor a házban,
s a kakast se kell magázgassam.

Kukorékolsz, mint az ágyú,
az agyunk is belelágyl!
Mint a postás a levelet,
padlónk telepecsételed!

Becsüld meg magad, öregem,
mert hát úszni nem tudsz te sem,
s ha levesben kötsz ki végül,
tarajod is belekékül!

Macska, téged arra intlek,
ne lépj túl bizonyos szintet!
Kakasnak erős a csőre,
vagdos vele nyakra-főre.

Láttam már félszemű kandúrt,
biztosítlak, jól elrandult!
S ha a harcban nem nyuvasz ki,
hát apám fog agyoncsapni!

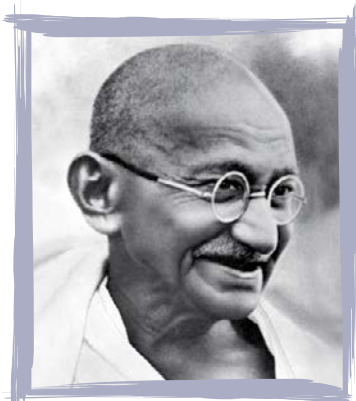

b) Beszéljétek meg, milyen hatása van az egyes előadásoknak! Eredményeitek alapján foglaltok össze, hogyan használhatja fel egy szónok a nem verbális kommunikáció eszközeit mondanivalójának hatásosabbá tételére!

c) Írjátok hasonló átíratot Petőfi Sándor *A füstbe ment terv* című versére, és adjátok is elő!

7

a) Csoportban dolgozzatok! Az alábbi képeken olyan szónokokat láthattok, akik fontos szerepet játszottak a 20. századi történelem alakulásában. Válasszatok ki egy személyt közülük! Nézzetek utána életének, és annak, milyen tulajdonságai miatt nevezhetjük őt kiváló szónoknak!

Mahatma Gandhi

Lech Wałęsa

Nagy Imre

b) Munkátokról számoljatok be az osztálynak egy 3-4 perces kiselőadás keretében! Ha lehetőségetek van rá, fényképekkel, hangfelvételekkel vagy filmbejátszásokkal színesítsétek előadásotokat.

TARTALOMJEGYZÉK

Nyelv és társadalom

Anyanyelvünk rétegződése I. A köznyelvi változatok, a csoportnyelvek és a rétegnyelvek	8
Anyanyelvünk rétegződése II. A nyelvjárások. A nyelvi norma és a nyelvi standard	14
Nyelvünk helyzete a határon túl. Nemzetiségi nyelvhasználat Magyarországon	26
Nyelvpolitika, nyelvi tervezés, nyelvművelés	32
Összefoglalás	38

Retorika

A retorika fogalma. Retorika és kommunikáció	40
A retorikai szövegek felépítése és elkészítésének lépései	48
Az érv felépítése. Az érvtípusok	57
A retorikai szövegek kifejezőeszközei	69
A kulturált vita szabályai	78
A befolyásolás módszerei	87
Összefoglalás	94

Függelék

Új szakszavak jegyzéke	95
Forrásjegyzék	95
Képjegyzék	95